

DOI 10.31558/2307-2318.2025.1.12

УДК 330.133.138:339.7

JELClassification: C 40; E 20; F 10; F 20; O 33; R 34

Абдула О.Ю.

аспірант, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0007-7422-7936

o.abdula@donnu.edu.ua

Ситник Л.С.

доктор економічних наук, професор,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ORCID: 0009-0002-5170-6575

l.sytnik@donnu.edu.ua

Таранич О.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса,

ORCID: 0000-0002-7859-8706

o.taranych@donnu.edu.ua

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ НА ДИНАМІКУ ТА СТРУКТУРУ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Визначено вплив глобальних ланцюгів створення вартості на динаміку та структуру світової торгівлі з урахуванням трендів і викликів розвитку світового господарства.

Дослідження особливостей глобалізації світового господарства показало, що глобальні ланцюги створення вартості формувались паралельно з глобалізацією, як вагоме підтримання розвитку світової економіки. Вони пов'язують процеси суспільного відтворення окремих країн і регіонів в глобальну мережу виробництва, обслуговування та споживання продукції. Їх роль як системи утворюючого фактору полягає в інтеграції країн в глобальну економіку, впровадження процесів міжнародного поділу праці, міжнародної логістики та збуту продукції. Глобальні ланцюги створення вартості дозволяють підприємствам, які контролюють їх найбільш важливі ланки, оптимізацію використання ресурсів, зниження виробничих і збутових витрат, розширення ринків збуту кінцевої продукції. Також глобальні ланцюги створення вартості є механізмом створення доданої вартості, яка є стратегічним орієнтиром для підприємств при модернізації виробництва, підвищенні кваліфікації працівників, при впровадженні інновацій.

Досліджено особливості побудови ланцюгів створення вартості на рівні національних економік, та визначено, що вони поступово сприятимуть її економічному зростанню, забезпечуватимуть технологічний прогрес, підвищення національного добробуту, що буде доволі помітно на прикладі країн, що розвиваються. Вони створюють умови для модернізації економіки, забезпечують економічний розвиток окремих національних економік, підвищують їх економічну стійкість і добробут.

Дослідження структурних зрушень між категоріями технологічного переділу в ланцюгах створення вартості показало їх зв'язок з коливаннями цін та загальною економічною активністю в світовому господарстві, та наслідуваність наявним економічним кризам. В теперішній час відбувається поступове вирівнювання виробничих й експортних профілів індустріально розвинених країн світу, розвинені країни відновлюють виробничі ланцюги, з нарощуванням виробництва й експорту сировинної продукції, при збереженні позитивних темпів експорту високотехнологічної продукції. Для країн, що розвиваються, глобальні ланцюги створення вартості є джерелом економічного розвитку. Їх високотехнологічна індустріалізація дозволить деяким з них зрівнятися за експортним потенціалом, а згодом і за рівнем соціально-економічного розвитку з розвиненими країнами світу.

Ключові слова: глобальні ланцюги створення вартості, структура світової торгівлі, виклики розвитку світового господарства, світова економіка, міжнародні економічні відносини

Рис. 8, Табл. 2, Лім. 7

Abdula O.

PhD student, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

ORCID: 0009-0007-7422-7936

o.abdula@donnu.edu.ua

Sytnyk L.

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Vasyl' Stus Donetsk National University

ORCID: 0009-0002-5170-6575

l.sytnik@donnu.edu.ua

Taranych O.

PhD in Economics, Associate Professor,

Vasyl Stus Donetsk National University,

ORCID: 0000-0002-7859-8706

o.taranych@donnu.edu.ua

THE IMPACT OF GLOBAL VALUE CHAINS ON THE DYNAMICS AND STRUCTURE OF WORLD TRADE

This paper examines the impact of global value chains (GVCs) on the dynamics and structure of world trade, taking into account current global economic trends and challenges. The analysis of globalization processes in the world economy reveals that GVCs have evolved in parallel with globalization itself, serving as a critical foundation for the development of the global economic system. GVCs interconnect the processes of social reproduction in individual countries and regions into a global network of production, services, and product consumption. Their role as a system-forming factor lies in integrating national economies into the global economy by facilitating international labor division, global logistics, and product distribution.

Global value chains enable enterprises controlling their key segments to optimize resource utilization, reduce production and distribution costs, and expand access to end markets. Moreover, GVCs function as a mechanism for creating added value, which acts as a strategic benchmark for enterprises pursuing production modernization, workforce upskilling, and innovation implementation.

The study also explores the structure of value chains within national economies and demonstrates that their development contributes to economic growth, technological progress, and improved national welfare—effects particularly visible in developing countries. GVCs foster economic modernization and enhance both resilience and prosperity at the national level.

Furthermore, an analysis of structural shifts between categories of technological stages in value chains shows their correlation with global price fluctuations and economic activity cycles, often mirroring broader economic crises. At present, we observe a gradual convergence of production and export profiles among industrially developed nations. These countries are reconfiguring their production chains, increasing both raw material output and exports, while maintaining a positive trajectory in high-tech product exports. For developing economies, GVCs represent a vital driver of economic advancement. Their high-tech industrialization enables some to narrow the gap in export potential and, in time, to approach the levels of socioeconomic development observed in advanced economies.

Keywords: *global value chains, structure of world trade, challenges of global economic development, world economy, international economic relations.*

У теперішній час розвиток світової торгівлі перебуває під тиском критичної маси протиріч, як то геополітична нестабільність, кліматичні зміни, порушення постачань в міжнародній логістиці, пов'язані з пролонгованими наслідками пандемії COVID-19, та військовими діями в різних частинах Євразійського континенту, які впливають на наявні логістичні коридори.

Розбудова глобальних ланцюгів створення вартості є основною парадигмою глобалізації світового господарства, та світової торгівлі товарами та послугами, різні етапи виготовлення яких розташовані по всьому світу. Разом з тим, окремі ланки глобальних ланцюгів створення вартості залишаються вразливими до впливу руйнівних викликів, які мають світовий прояв та вимагають від країн-учасниць переосмислення підходів до їх структурної побудови, пов'язані зі скороченням залежності від окремих постачальників, які, наприклад, перебувають під санкціями, чи отримали негативну репутацію тощо.

За цих умов визначення впливу глобальних ланцюгів створення вартості на динаміку та структуру світової торгівлі є актуальним науковим завданням.

Розглянемо їх вплив на особливості функціонування глобальних ланцюгів створення вартості.

1. Зростання геополітичної нестабільності в світі шляхом міжнародних конфліктів та санкцій, які порушують сталість поставок, створюють економічну невизначеність для виробників, посередників і споживачів.

2. Зміни клімату викликають екстремальні погодні умови, й стають загрозою екологічних катастроф у сільському господарстві, руйнують транспортну інфраструктуру, інші ресурси й об'єкти.

3. Загроза глобальних захворювань (наприклад, COVID-19) є вразливою для ланцюгів постачання зокрема, та для сфери розваг, громадського харчування та споживання взагалі, що знижує регіональний попит на товари та послуги, визначає необхідність локалізації ланцюгів постачань (створення вартості), пошуку альтернатив для виконання замовлень.

4. Зміна попиту на енергоносії визначає коливання цін на них, змушує компанії до перегляду структури витрат у виробництві та логістиці. На рівні провідних виробничих і логістичних підприємств і країн активно обговорюється зниження залежності від

нафтопродуктів, розвиток доставки електротранспортом на локальному та міжнародному рівнях.

5. Технологічні трансформації, пов'язані з впровадженням ІТ-рішень, розвитку штучного інтелекту, автоматизації бізнес-процесів на їх основі, які зможуть змінити структуру виробництва та розподіл доданої вартості в різних ланках глобальних ланцюгів створення вартості.

6. Соціальні й етичні вимоги суспільства щодо прозорості, дотримання прав людини, екологічних стандартів і сталого виробництва.

7. Цивілізаційний розрив у світовому господарстві внаслідок глобалізації, який посилює соціально-економічну дистанцію між найбагатшими та найбіднішими країнами, внаслідок того, що ланки глобальних ланцюгів створення вартості з найменшими обсягами доданої вартості припадають на країни, що розвиваються. Додатково розрив розвитку посилюється внаслідок того, що економіка найбідніших країн має сировинний характер, а найбільші обсяги доданої вартості припадають на споживання готової продукції в найбагатших країнах. Другим віддзеркаленням цивілізаційного розриву є посилення регіоналізації, відокремлення певних регіонів, їх протекціонізм й локалізація, які викликають необхідність перебудови глобальних ланцюгів створення вартості, їх фокусування на збереження стійкості, а не лише на забезпечення економічної ефективності.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання, дотичні до дослідження ланцюгів створення вартості, було визначено в роботах Р. Паскаля й Е. Атоса; Т. Пітерса та Р. Уотермена; Р. Каплана та Д. Нортон; стратегічна карта Л.Мейселя; піраміда ефективності К. МакНейра, Р.Ланча, К.Кросса, модель Quantum Perfomance Measurent (аудиторська фірма «Артур Андерсен»); модель призми ефективності; модель К. Адамса та П. Робертса «Effektive Progress and Perfomance Measurement» [1].

Суттєвий поштовх в подальших дослідженнях ланцюгів створення вартості було здійснено М. Портером («Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance» [2] **Ошибка! Источник ссылки не найден.**). Хопкінс й І. Валлерстайн [3] надали одне з перших трактувань цього поняття як розвиток концепції світ-системного аналізу.

Р. Каплінські та М. Морріс [4] визначили поняття «ланцюг створення вартості» у вигляді «повного комплексу видів діяльності, спрямованої на перетворення концепції «товар», яка перетинає різні етапи виробництва, до категорії продукції для кінцевого споживання». [1]

Г. Джереффі, Дж. Хамфрі, Т. Стерджен [5] визначили поняття «ланцюг створення вартості» як «взаємопов'язану і взаємозалежну послідовність видів діяльності», яка забезпечує відтворення повного циклу маркетинг-менеджменту, пов'язаного з товаром за задумом, його виробництвом, доставкою, продажним обслуговуванням, подальшою утилізацією чи переробленням.

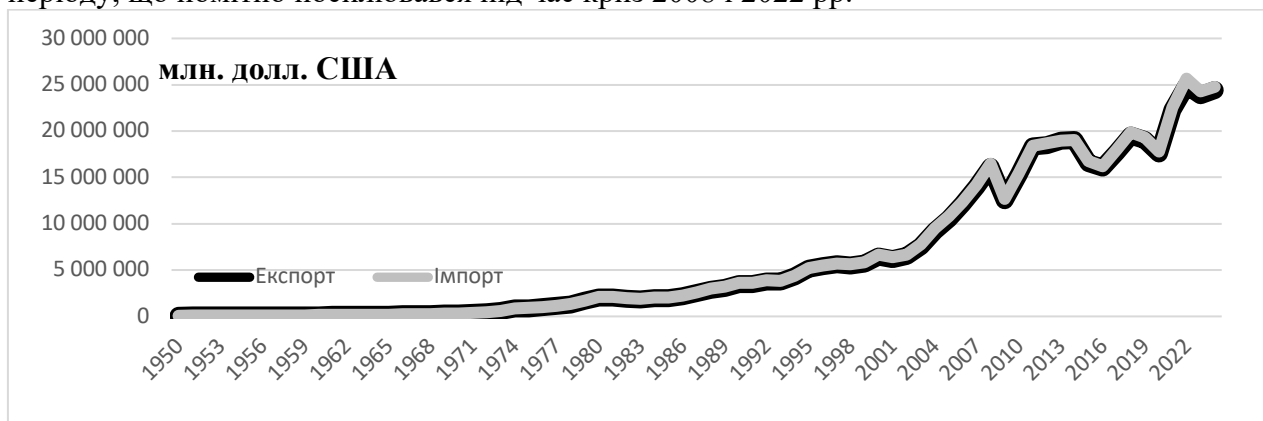
К. Діліп і П. В. Раджив [6] визначили поняття «ланцюг створення вартості», який є базовою основою концепції цінності товарів і послуг підприємства, для підвищення цінності потреб споживачів, і виживання його на ринку.

Мета роботи полягає у визначенні впливу глобальних ланцюгів створення вартості на динаміку та структуру світової торгівлі з урахуванням трендів і викликів розвитку світового господарства.

Динамічний розвиток світового господарства в ХХІ ст. суттєво відрізняється від повільної динаміки ХХ ст. щодо обсягів обігу товарів і послуг на світовому ринку (рис. 1). Ми можемо визначити динаміку експоненційного зростання обсягів світової торгівлі

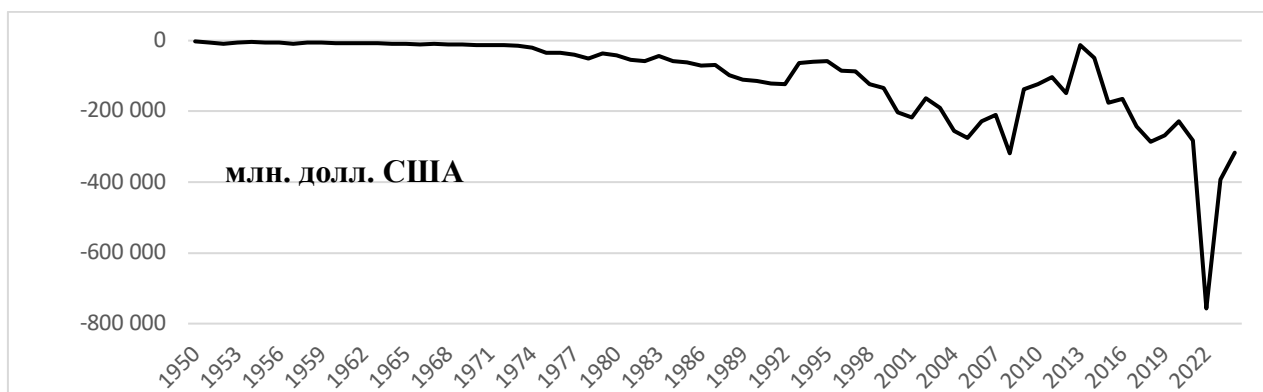
з 1950 до 2024 рр., особливо з 2002 року, коли відбулось прискорення темпів продажів. Другою особливістю є негативний вплив наслідків глобальної фінансової кризи 2008/09 рр. й її пролонгації 2014/2015 рр. Також розвиток світового господарства виявився вразливим до пандемії COVID в 2019/2020 рр. та війною в Україні в 2022/2023 рр. Щодо масштабів, то втрати світового експорту за останні три роки є найменш суттєвими відносно попередніх посткризових років.

Другою особливістю трендів розвитку світової торгівлі є менша сума експортних операцій відносно обсягів імпорту, що визначило за період з 1950 до 2024 рр. негативні показники сальдо зовнішньої торгівлі, а також можна підкреслити вплив кризових проявів на його динаміку (рис. 2). Додатково слід визначити посилення розриву між експортом й імпортом товарів в системі світової торгівлі протягом аналізованого періоду, що помітно посилювався під час криз 2008 і 2022 рр.

Рисунок 1 – Динаміка експортно-імпортних операцій за період з 1950 до 2024 рр., млн долл. США

Джерело: розраховано автором за даними UNCTAD Databases [7]

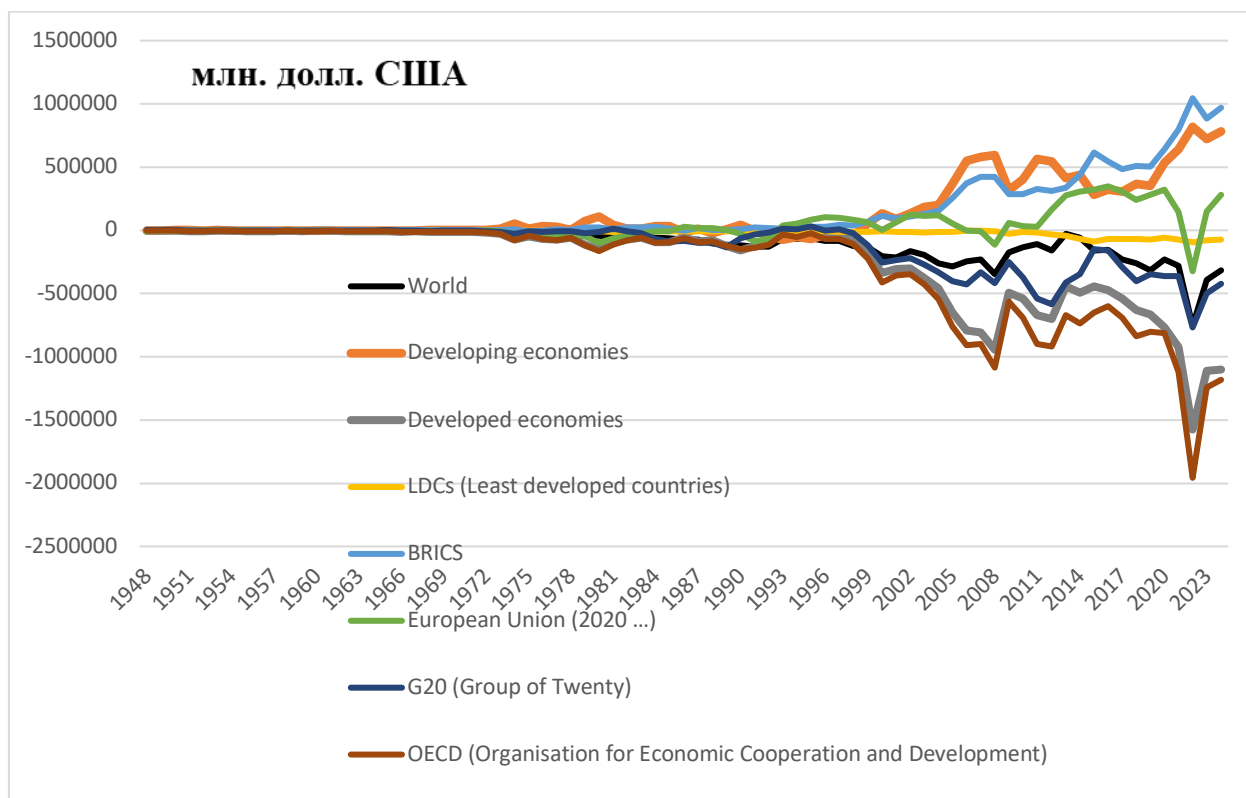
Рисунок 2 – Динаміка сальдо світової торгівлі за період з 1950 до 2024 рр., млн долл. США

Джерело: розраховано автором за даними UNCTAD Databases [7]

На рис. 3. наведено дані щодо динаміки сальдо світової торгівлі у період з 1950 до 2024 рр. у порівнянні з різними категоріями країн за ступенем їх економічного розвитку. Можна визначити поступове зростання від'ємного сальдо для розвинутих країн, у т.ч. країн OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development), за винятком

Європейського Союзу та G20 (Group of Twenty), які мають позитивний торгівельний баланс.

Відповідно, країни, що розвиваються, на чолі з BRICS, мають позитивне сальдо світової торгівлі, за винятком найбідніших країн світу. Для останніх з 1954 року сформувався стійкий тренд до поступового зростання від'ємного сальдо світової торгівлі.

Рисунок 3 – Динаміка сальдо світової торгівлі товарами у економіці за період з 1950 до 2024 рр., млн долл. США

Джерело: розраховано автором за даними UNCTAD Databases [7]

На підставі проведеного аналізу ми можемо зробити висновки про стрімкі темпи розвитку світової економіки, й її нерівномірне соціально-економічне зростання серед всіх категорій країн. На підставі негативного тренду можна стверджувати, що дисбаланс буде зростати в майбутньому. Також кризові явища, започатковані з 2019 року, діють до теперішнього часу, у негативному контексті.

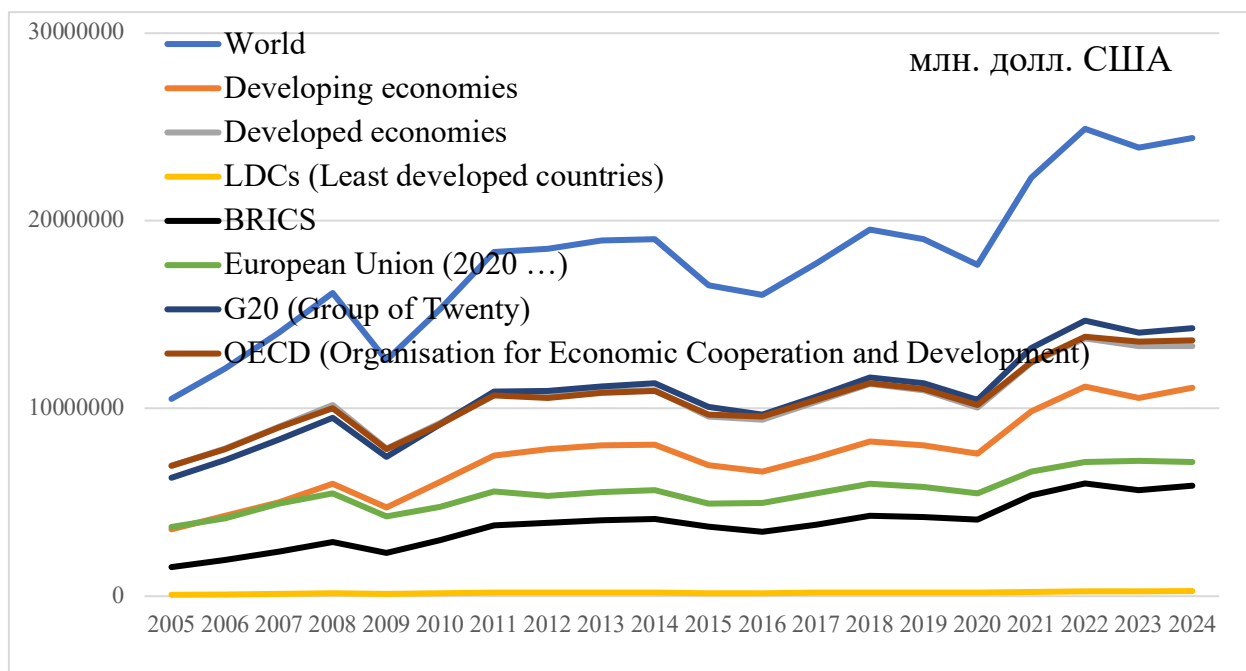
Щодо фізичних обсягів, то розвинені країни випереджають інших, за сумарними показниками обсягів світового товарного експорту (рис. 4).

Найбільші обсяги належать країнам G20 (Group of Twenty) і OECD, сумарний експорт Євросоюзу більший за країни BRICS, але розрив поступово зменшується.

Далі порівнюємо структуру світової торгівлі товарами та послугами на прикладі різних груп країн (рис. 5). Раніше дослідження відбувались на прикладі трьох груп, в теперішній час країни з перехідною економікою включені в інші класифікаційні групи, зі змінами результатів попередніх років.

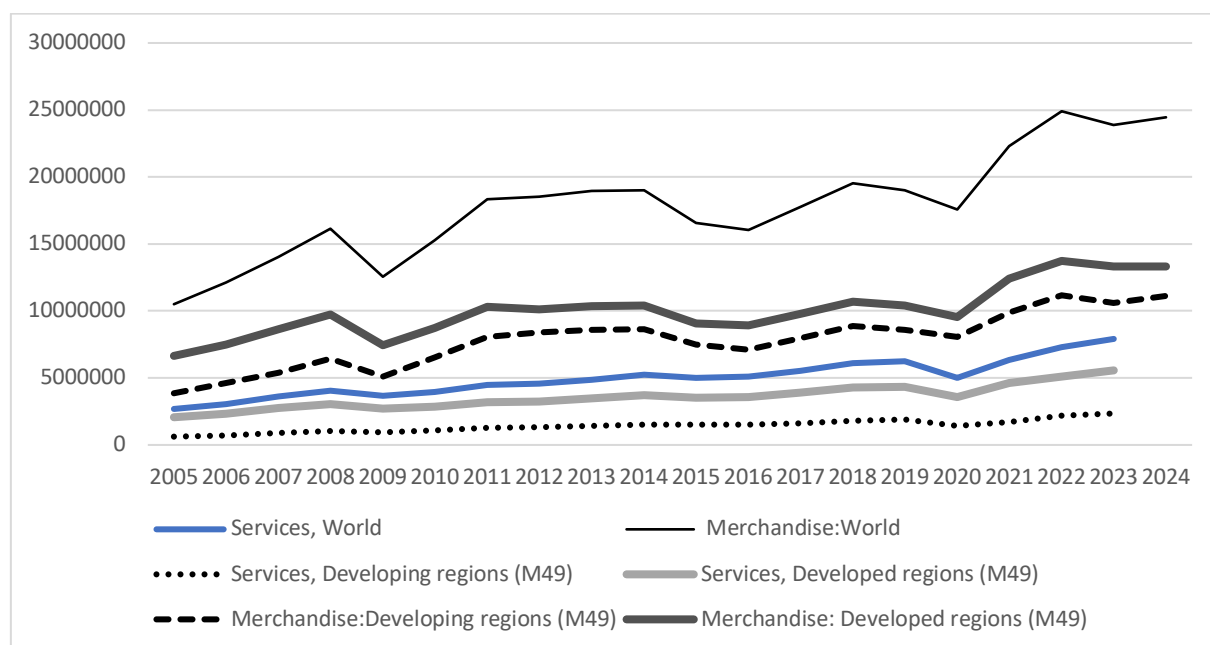
Якщо порівнювати світовий товарний експорт з експортом послуг, то вони мають загальну динаміку до зростання, при чому в світових масштабах зростання обсягів експорту товарів випереджає обсяг послуг у середньому 3,54 рази. Разом з тим, країни,

що розвиваються, експортують товарів в 5,49 разів більше, ніж послуг, а для розвинених країн це співвідношення становить 2,84 рази. Це свідчить, що в цілому економіка останніх має характер постіндустріальної.

Рисунок 4 – Динаміка світового товарного експорту різних категорій країн за період з 2005 до 2024 рр. , мільярди доларів США

Джерело: розраховано автором за даними UNCTAD Databases [7]

Рисунок 5 – Динаміка світового експорту товарів і послуг з 2005 до 2023 рр., мільярди доларів США

Джерело: розраховано автором за даними UNCTAD Databases [7]

Щодо загальної динаміки, то експорт товарів збільшився протягом аналізованого періоду в 2,32 разів, із середньорічними темпами зростання 5,44 %. Для країн, що розвиваються, експорт товарів збільшився 3,12 разів, при середньорічних темпах зростання 7,19 %. Розвинені країни менш динамічно нарощували обсяги випуску, 1,92 рази, при середньорічних темпах зростання 4,36 %.

Подальший аналіз дозволяє визначити, що світовий ринок послуг є меншим за обсяг ринку товарів, але розвивається більш динамічно. Протягом аналізованого періоду він збільшився в 2,94 рази, а середньорічні темпи зростання становили 6,61 %. Для країн, що розвиваються, збільшення експорту послуг становило 4,1 разів, при середньорічних темпах зростання 8,91 %. Розвинені країни більш динамічно нарощували експорт послуг, ніж товарів, зростання становило 2,62 рази, при середньорічних темпах зростання 5,87 %.

Якщо подивитись на співвідношення виготовлення товарів і послуг між країнами, що розвиваються, та розвиненими країнами, то слід зазначити, що на початку аналізованого періоду перевага розвинених країн становила 1,95 разів у продажу товарів на світовому ринку, то в 2023 році вона скоротилась до 1,2 разів, чи на -35,4 %, що свідчить про нарощування країнами, що розвиваються, власного виробничого потенціалу. Якщо порівняти участь країн у світовій торгівлі, то в співвідношенні товарного експорту частка розвинених країн становила 66,1 % до світового рівня на початку аналізованого періоду, то наприкінці вона знизилась до 54,5 %. Відповідно, в структурі експорту частка країн, що розвиваються, зросла з 33,9 до 45,5 %.

Разом з тим, зміни в структурі експорту між країнами не визначили суттєвих структурних зрушень в структурі попиту на світовому ринку, хоча деякі зміни ми можемо визначити.

Динаміка світового товарного експорту демонструє стійке зростання для всіх товарних груп (рис. 6). В їх динаміці помітні коливання, пов'язані з кризами 2008, 2014 та 2020 рр., які були визначені раніше, а також зміна в динаміці попиту на паливо, обсяги продажу якого зменшувались в кризові та міжкризові періоди.

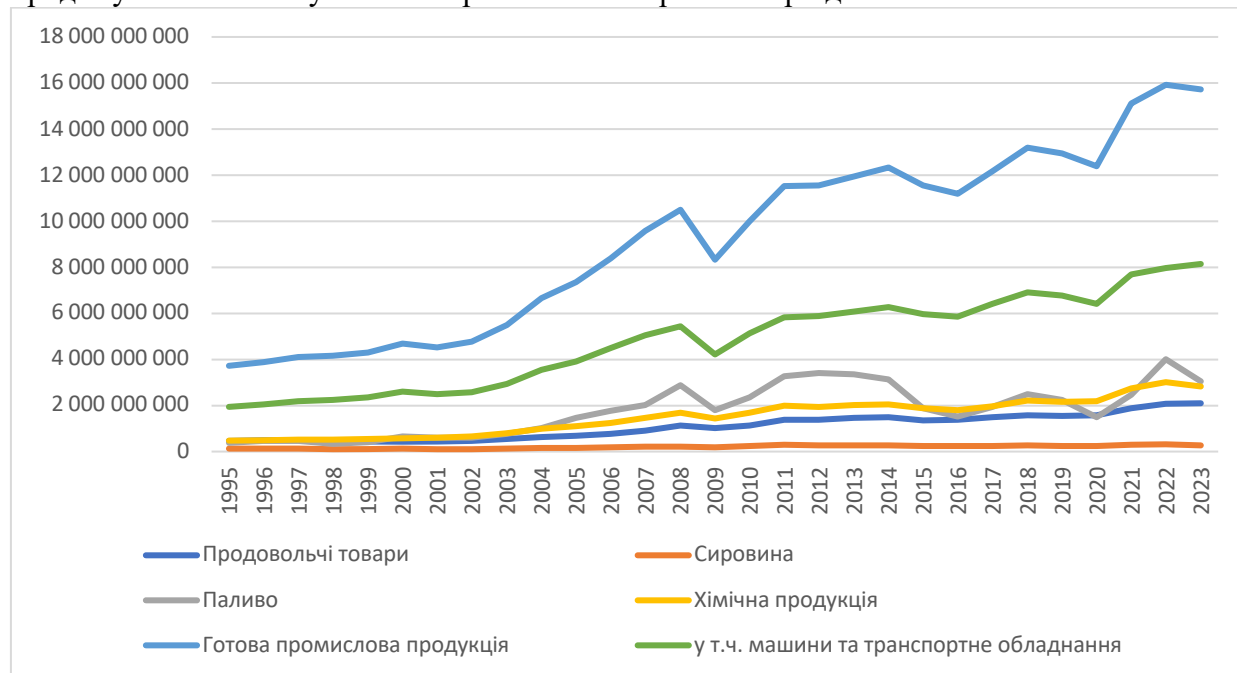

Рисунок 6 – Світовий товарний експорт за період з 1995 до 2023 років за даними UNCTAD Databases, % [7]

Джерело: розраховано автором за даними <https://unctadstat.unctad.org/>

Загальні обсяги продажів основних товарних груп відповідають логіці побудови глобальних ланцюгів створення вартості:

сировина – відповідно сировина;

напівфабрикати – продовольчі товари, хімічна продукція та паливо;

комплектуючі – умовно можна віднести продукцію з категорії машин та транспортного обладнання;

готова продукція – готова промислова продукція.

Всі товарні групи за обсягами продажів розташовані за умов зростання доданої вартості, яка включена до ціни відповідних товарів, та забезпечує такий наочний результат. Разом з тим, на обсяги продажів впливає динаміка цін на світових товарних ринках, що може впливати на зміни в структурі світового товарного експорту, динаміка якої відображена в табл. 1.

По-перше, залишається майже незмінною частка продовольчих товарів, 8-9 %.

По-друге, збільшилась частка хімічної продукції з 9 до 12-12,5 %, а також питома вага палива, з 7 до 13-16 %. Такі зрушення можуть бути наслідком зростання чи утримування цін на первинні енергоносії, а також скорочення попиту на паливо з 2015 до 2021 рр., як це було зазначено раніше.

Таблиця 1 – Структура світового товарного експорту за період з 1995 до 2023 років за даними UNCTAD Databases, % [7]

Показники	1995	2005	2020	2021	2022	2023
Продовольчі товари	8,96	6,53	9,05	8,45	8,36	8,90
Сировина	2,70	1,57	1,37	1,38	1,27	1,18
Паливо	7,3	13,8	8,6	11,1	16,2	13,0
Хімічна продукція	9,3	10,6	12,5	12,4	12,2	12,0
Готова промислова продукція	72,7	70,2	71,1	68,3	64,2	66,8
у т.ч. машини та транспортне обладнання	37,9	37,3	36,7	34,8	32,1	34,6

Джерело: розраховано автором за даними UNCTAD Databases

По-третє, несуттєво зменшилась частка сировини, з 2,7 до 1,2 %, але більш помітним стало скорочення питомої ваги готової промислової продукції, з 73 до 64-66 %, у т.ч. машин та транспортного обладнання, з 38 до 32-34 % відповідно. Відповідно до дослідженої позитивної динаміки експорту цих товарних груп, зниження їх питомої ваги пов'язано зі зростанням загального обсягу продажів інших товарних груп.

Далі перейдемо до розгляду структури світового експорту товарів з різним ступенем технологічності (рис. 7), що також відповідає структурній побудові глобальних ланцюгів створення вартості.

На підставі наведених даних ми можемо визначити, що протягом аналізованого періоду відбулись незначні структурні зрушення в світовій торгівлі, пов'язані зі зростаннями цін та обсягів торгівлі.

Розглянемо їх відповідно до логіки побудови глобальних ланцюгів створення вартості:

сировина – частка сировинних товарів збільшилась з 29 до 32 %, з найменшим показником у 1998 році 26,2 % і найбільшим у 2011 році 37,4%;

напівфабрикати – частка низько-технологічних товарів знизилась з 16,3 до 13,0%, з найменшим показником у 2012 році 12,7% і найбільшим у 2016 році 14,4%;

комплектуючі – частка середньо-технологічних товарів знизилась з 31,2 до 28,3 %, з найбільшим у 1998 році 32,1 % і найменшим показником у 2009 році 27,4 %;

готова продукція – частка високо-технологічних товарів збільшилась з 18,5 до 20,2 %, з найменшим показником у 2011 році 17,5 % і найбільшим у 1999 році 22,2%.

Отже, структурні зрушення між категоріями технологічного переділу в ланцюгах створення вартості пов'язані з коливаннями цін та загальною економічною активністю в світовому господарстві, та наслідують наявні економічні кризи.

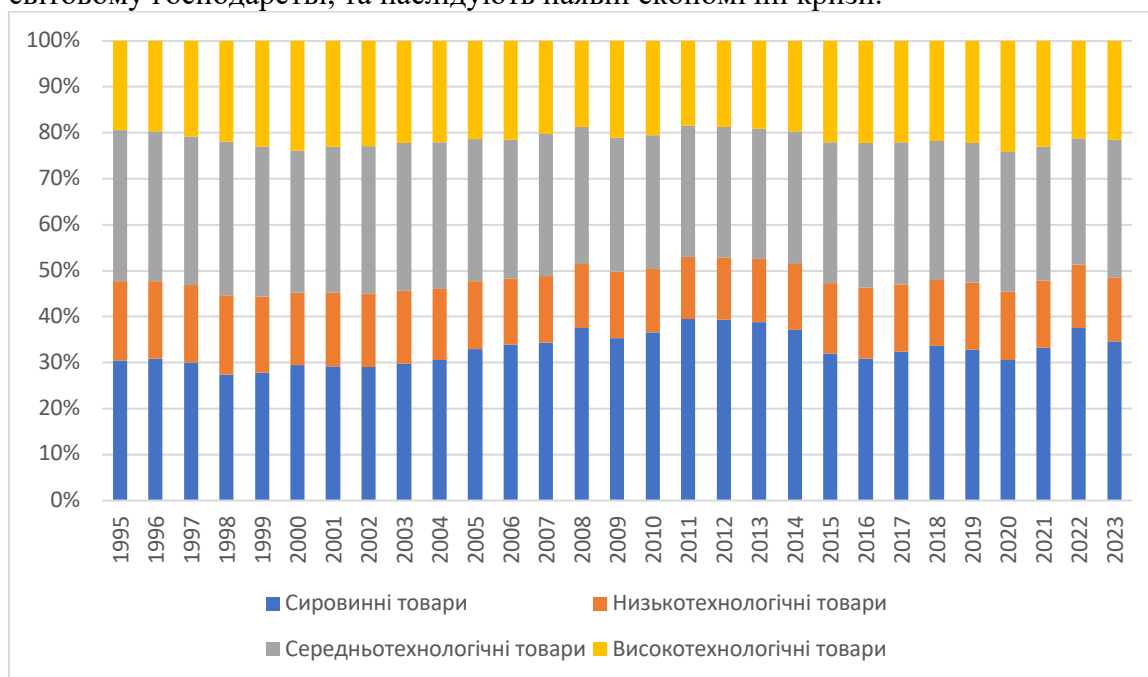

Рисунок 7 – Структура світового експорту товарів з різним ступенем технологічності за 1995 – 2023 рр. за даними UNCTAD Databases, % [7]

Джерело: розраховано автором за даними <https://unctadstat.unctad.org/>

Визначимо, як впливають на світові ланцюги створення вартості виготовлення сировинних та високотехнологічних товарів розвиненими та країнами, що розвиваються (рис. 8).

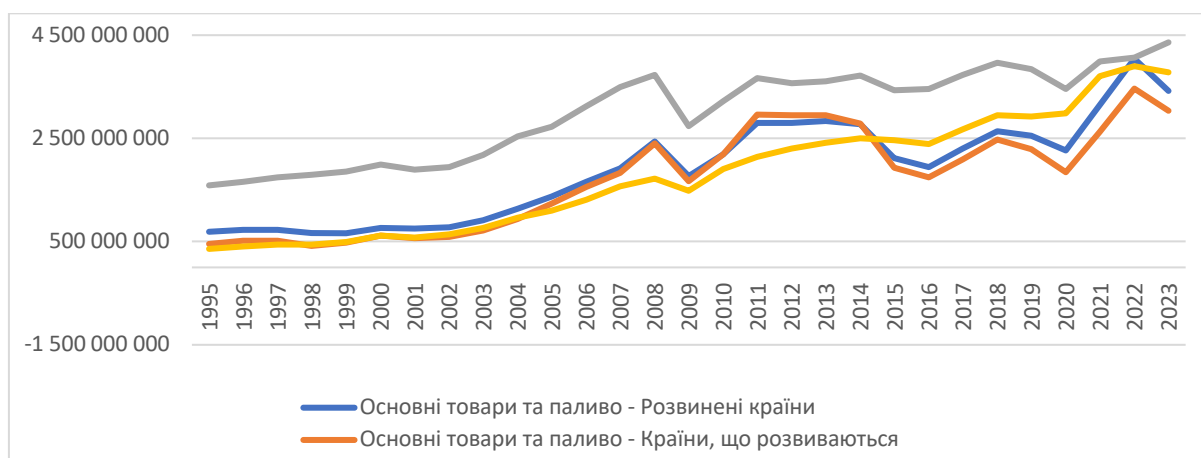

Рисунок 8 – Порівняння динаміки світового експорту сировинних та високотехнологічних товарів розвинених та країн, що розвиваються, за 1995 – 2023 рр. за даними UNCTADSTAT, % [3]

Джерело: розраховано автором за даними <https://unctadstat.unctad.org/>

Можна визначити, що тренди та обсяги експорту сировинних товарів є подібними для досліджуваних категорій країн – вони мають потенціал до самозабезпечення сировинними товарами та продуктами харчування. Експорт машин та обладнання розвиненими країнами суттєво випереджав аналогічний показник для країн, що розвиваються, на початку аналізованого періоду, та майже нівелювався до теперішнього часу. Якщо до кризи 2008 року тренди співпадали, то негативним наслідком кризи для розвинених країн було уповільнення експорту машин та обладнання, то країни, що розвиваються, розвивали цей напрям прискореними темпами, до мінімуму скоротив відставання за обсягами високотехнологічної продукції. Також в розвинених країнах вирівнявся обсяг експорту сировинних та високотехнологічних товарів.

Проведемо порівняльний аналіз експорту сировинних товарів, машин і обладнання за основними категоріями країн у 1995 – 2023 рр. (табл. 2).

Частка експорту сировинних товарів для розвинених і країн, що розвиваються, мала розрив майже в 2 рази на початку аналізованого періоду, та він поступово скорочувався до теперішнього часу, і становить зараз 2,8 %. Розвинені країни збільшили обсяги виробництва сировинних товарів, і частка їх в їх експорті збільшилась на 7,9 %, з 18 до 26 %. І навпаки, країни, що розвиваються, скоротили частку сировинних товарів у власному експорті на -5,6 %, з 35 до 29 %.

Таблиця 2 – Частка експорту сировинних товарів, машин і обладнання за основними категоріями країн у 1995 – 2023 рр., % до їх загального експорту [7]

Показники	1995	2005	2015	2019	2020	2021	2022	2023
Основні товари та паливо								
Розвинені країни	18,3	19,9	22,5	23,6	22,9	25,7	29,8	26,2
Країни, що розвиваються	34,5	34,9	27,7	28,5	24,1	26,6	30,9	28,9
Машини та обладнання								
Розвинені країни	41,7	39,3	36,5	35,5	35,0	32,6	30,0	33,3
Країни, що розвиваються	27,2	31,0	35,3	36,4	39,2	37,6	34,8	36,1

Джерело: розраховано автором за даними <https://unctadstat.unctad.org/>

Щодо структури експорту машин й обладнання розвиненими країнами, то вона скоротилась на -8,4 % протягом аналізованого періоду, з 42 до 33 %. Відповідно, країни, що розвиваються, поступово нарощували частку експорту цих товарів, на 8,9 % до теперішнього часу, з 27 до 36 %.

Аналіз цих даних свідчить про поступове вирівнювання виробничих й експортних профілів індустріально розвинених країн світу, з них розвинені країни відновлюють виробничі ланцюги, з нарощуванням виробництва й експорту сировинної продукції, при збереженні позитивних темпів експорту високотехнологічної продукції. Також на неї робили акценти й країни, що розвиваються, як джерело економічного розвитку.

Можна зробити висновок, що високотехнологічна індустріалізація країн, що розвиваються, дозволить деяким з них зрівнятися за експортним потенціалом, а згодом і за рівнем соціально-економічного розвитку з розвиненими країнами світу.

Висновки. Глобальні ланцюги створення вартості було сформовано паралельно з процесами глобалізації світового господарства, вони є вагомим підґрунтям розвитку світової економіки, пов'язують процеси суспільного відтворення окремих країн і

регіонів в глобальну мережу виробництва, обслуговування та споживання продукції. Їх роль як системо утворюючого фактору полягає в інтеграції країн в глобальну економіку, впровадження процесів міжнародного поділу праці, міжнародної логістики та збуту продукції. Глобальні ланцюги створення вартості дозволяють підприємствам, які контролюють їх найбільш важливі ланки, оптимізацію використання ресурсів, зниження виробничих і збутових витрат, розширення ринків збуту кінцевої продукції. Також глобальні ланцюги створення вартості є механізмом створення доданої вартості, яка є стратегічним орієнтиром для підприємств при модернізації виробництва, підвищенні кваліфікації працівників, при впровадженні інновацій.

Якщо декілька ланок певних ланцюгів створення вартості охоплюють економіку певної країни, то вони поступово сприятимуть її економічному зростанню, забезпечуватимуть технологічний прогрес, підвищення національного добробуту, що буде доволі помітно на прикладі країн, що розвиваються. Вони створюють умови для модернізації економіки, забезпечують економічний розвиток окремих національних економік, підвищують їх економічну стійкість і добробут.

Структурні зрушення між категоріями технологічного переділу в ланцюгах створення вартості пов'язані з коливаннями цін та загальною економічною активністю в світовому господарстві, та наслідують наявні економічні кризи.

В теперішній час відбувається поступове вирівнювання виробничих й експортних профілів індустріально розвинених країн світу, розвинені країни відновлюють виробничі ланцюги, з нарощуванням виробництва й експорту сировинної продукції, при збереженні позитивних темпів експорту високотехнологічної продукції. Для країн, що розвиваються, глобальні ланцюги створення вартості є джерелом економічного розвитку. Їх високотехнологічна індустріалізація дозволить деяким з них зрівнятися за експортним потенціалом, а згодом і за рівнем соціально-економічного розвитку з розвиненими країнами світу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абдула О. Ю. Генеза й еволюція концепції ланцюгів створення вартості у контексті формування міжнародної конкурентоспроможності підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 6 (276), DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-276-60-71
2. Porter M. *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance*. New York, 1985. URL: [https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20\(1985\)%20-%20chapter%201.pdf](https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20(1985)%20-%20chapter%201.pdf)
3. Hopkins T., Wallerstein I. *Patterns of Development of the Modern WorldSystem*. Review. Fall 1977. Vol. 1, № 2. P. 111—145.
4. Kaplinsky R., Morris M. *A Handbook for Value Chain Research*. Ottawa: International Development Research Center, 2001. 113 p.
5. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The governance of global value chains. *Review of international political economy*, 2005. № 12. P. 78—104. URL: https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/fisheries/docs/GVC_Governance.pdf
6. Dilip, K. and Rajeev, P.V. (2016) Value Chain: A Conceptual Framework. *International Journal of Engineering and Management Sciences*. Vol. 7 (1), pp. 74—77.
7. The United Nations Trade and Development Data Hub UNCTAD Databases URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/>

REFERENCES

1. Abdula, O. (2024). Heneza y evolyutsiya kontseptsii lantsyuhiv stvorenniya vartosti u konteksti formuvannya mizhnarodnoyi konkurentospromozhnosti pidpryemstv [Genesis and evolution of the concept of value chains in the context of shaping enterprises' international

competitiveness]. *Aktualni problemy ekonomiky [Actual Problems of Economics]*. № 6 (276). (in Ukrainian) DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-276-60-71

2. Porter, M. (1985). *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance*. New York. URL: [https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20\(1985\)%20-%20chapter%201.pdf](https://www.albany.edu/~gs149266/Porter%20(1985)%20-%20chapter%201.pdf)

3. Hopkins, T., Wallerstein, I. (1977). *Patterns of Development of the Modern WorldSystem*. Review. Fall. Vol. 1, № 2. P. 111—145.

4. Kaplinsky, R., Morris, M. (2001). *A Handbook for Value Chain Research*. Ottawa: International Development Research Center, 113 p.

5. Gereffi, G., Humphrey, J., Sturgeon, T. (2005). The governance of global value chains. *Review of international political economy*, № 12. P. 78—104. URL: https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/fisheries/docs/GVC_Governance.pdf

6. Dilip, K. and Rajeev, P.V. (2016). Value Chain: A Conceptual Framework. *International Journal of Engineering and Management Sciences*. Vol. 7 (1), pp. 74—77.

7. The United Nations Trade and Development Data Hub (2025) UNCTAD Databases URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/>